

ČESKÁ BALTISTIKA V 19. A PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ. PRAMENY – SOUVISLOSTI – EXISTUJÍCÍ LITERATURA¹

IVAN MALÝ

Abstract: The work aims to demonstrate the development and changes of a picture of the Baltic nations within Czech society and underlines the difficulties in Europe at the time. The approach, combining the possibility to reflect both Czech culture and European affairs, is an important aspect, particularly within the current integration of Europe.

Keywords: History, Czech, Czechoslovakia, Latvia, Baltic countries, international relations

Přestože je česká moderní baltistika (historická, jazykovědná i kulturněhistorická) v současné době oborem několika jednotlivců, může se vykázat kvalitními výsledky a dobrým mezinárodním postavením.

Za zakladatele české baltistiky bývá pokládán František Ladislav Čelakovský, který doplnil svůj výbor překladů písní různých slovanských národů i ukázkami z litevské tvorby (první vydání 1827).²

Moderní česká baltistika byla založena v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století. Za jejího zakladatele je považován Radegast Parolek.³ Jeho životní osudy i následná cesta k baltistice jsou logickým vyústěním jeho osobních i pracovních zkušeností, které v sobě odráží události celého 20. století.⁴

Ve své vědecké a profesní činnosti se zaměřoval převážně na rusistická témata, ale od konce šedesátých let se stále více zabýval i tématy baltistickými. V roce 1978 mu vyšla

monografie *Srovnávací dějiny baltických literatur*, kde se mohl vůbec poprvé český čtenář seznámit komplexně s celým písemnictvím pobaltských národů. Zároveň v té době publikuje řadu překladů a studií o největším lotyšském básníkovi Jānisi Rainisovi (1865–1929), v osmdesátých letech následuje řada dalších překladů děl lotyšských autorů: Jānis Akurates (1876–1937), Andrejs Pumpurs (1841–1902), Alexandr Čaks (1901–1950) atd.

Z knižních překladů stojí za zmínku překlad pohádkové knížky vydaný roku 1983 *Jak jsem plul ke královně severu* od Kārliše Skalbeho (1879–1945) nebo výbor Rainisovy poezie *Daleké ozvěny* z roku 1982. Po roce 1989 se otevírá možnost vydat již necenzurované studie o baltických literaturách, a tak vychází roku 1996 Parolkova *Litevská literatura (vývoj a tvůrčí osobnosti)* a v roce 2000 *Lotyšská literatura (vývoj a tvůrčí osobnosti)*, kde jsou stručně načrtnuty všechny jevy v historii lotyšské literatury a písemnictví. Vydání

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2015/29, 00023272).

² Pro tento cíl se z Ruhigovy gramatiky z roku 1747 naučil litevsky a přeložil 72 textů z výboru L. Rhesy vydaného roku 1825. O litevské lidové písně a litevštinu vůbec se zajímal i Pavel Josef Šafařík. V 50. letech píše o litevské jmenné deklinaci v konfrontaci se slovanskou Martin Hattala. Litevskému folkloru se věnoval Jan Gebauer. V roce 1885 vstoupil na baltistickou scénu Josef Zubatý, který je autorem 18 článků a 43 recenzí s baltistickou tematikou. Roku 1902 vydal první českou učebnici litevštiny polyglot František Vymazal (1841–1917).

³ Profesor Parolek se narodil roku 1920 v Praze jako syn Františka Parolka (1872–1925) a Dagmar Salmiňšové-Parolkové (1899–1926). Jeho otec František, malíř a grafik, odešel před první světovou válkou za prací do slovanského Ruska, kde vstoupil i do ruské armády. Z té pak vedla po roce 1917 cesta do československých legií, kde vedl fotografickou laboratoř. Z Ruska domů si přivezl i svou ženu Dagmaru, deuru sládka z Rígy. V Československu pak až do své předčasné smrti v roce 1925 pracoval v nově zřízeném Památníku národního odboje.

V roce 1926, po smrti své matky, Radegast Parolek osiřel. Po skončení druhé světové války Parolek vstupuje na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Zde studoval filozofii, estetiku a dějiny ruské literatury u profesorů J. Mukařovského a B. Mathesia. Již v roce 1947 odjíždí studovat ruský jazyk a literaturu na Filologickou fakultu Státní univerzity v Leningradě, na které roku 1951 ukončil studium diplomovou prací *Sovetskaja literatura v Československu* a získal diplom v oboru ruské filologie. V roce 1952 přebírá po B. Mathesiovi přednášky a semináře z ruské klasické literatury a stává se odborným asistentem na katedře rusistiky Filozofické fakulty UK. Jeho akademická kariéra pak nabírá rychle na vzestupu a již roku 1956 je na základě habilitačního spisu *Vilém Mrštík a ruská literatura* jmenován docentem pro obor ruská literatura. Následně po obhájení kandidátské dizertační práce *K umělecké charakteristice socialistického realismu v literatuře* dosáhl v roce 1960 vědecké hodnosti kandidáta filologických věd. O čtyři roky později obhájil doktorskou dizertaci na téma *K typologii ruského realismu 1861–1917* a dne 3. 7. 1964 mu byla udělena vědeckou radou Karlovy univerzity hodnost doktora filologických věd. Na základě této nejvyšší kvalifikace ho jmenoval prezident republiky od 1. srpna 1964 profesorem pro obor ruské a sovětské literatury. Za své baltistické a zvláště pak lettonistické dílo obdržel Radegast Parolek řadu oficiálních poct, a to jak v Čechách, tak v Lotyšsku, včetně doktorátu honoris causa od Lotyšské univerzity v Rize. V roce 1997 je vyznamenán Řádem tří hvězd, nejvyšším lotyšským vyznamenáním. Parolkovo překladatelské dílo skvěle doplňoval svými překlady lotyšské a litevské beletrie Vojtěch Gaja (1912–1992).

⁴ Podrobně jeho život i dílo rozebírá T. Sylaba – M. Křepinská, *Radegast Parolek*, Praha 1981. Radegast Parolek je i autorem obsáhlých pamětí *Kruté i krásné dvacáté století* vydaných v roce 2013.